

Kaisa Koponen

ELINKEINORAKENTEEEN MUUTOKSET

1800-LUVUN LOPUN KIRVUSSA

TIIVISTELMÄ

Kaisa Koponen: Elinkeinorakenteen muutokset 1800-luvun lopun Kirvussa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2021

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin karjalaisen Kirvun kunnan elinkeinorakenteen muutoksia vuosina 1865–1900. Lähestyn Kirvua sosiaali- ja taloushistorian näkökulmasta. Selvitän väestön määrään, syntyvyyteen, kuolleisuuteen ja muuttoliikkeeseen liittyviä lukuja, sillä muutokset väestössä heijastuvat siihen, miten ihmiset saavat elantonsa. Selvitän myös mahdollisia muutoksia lainsäädännössä. Selvitän, millaisia ammatteja tai yrityksiä Kirvuun syntyi. Pyrin osoittamaan syy - seuraus –suhteita. Lähteinä käytän muun muassa tilastoja, kirkonkirjoja ja sanomalehtiä.

Vuonna 1865 Kirvu oli lähes täysin maatalousvaltainen yhteisö. Vuonna 1868 Keisari Aleksanteri II vapautti elinkeinonharjoittamisen. Kirvussa väkiluku kasvoi 1860-luvun lopun suurten nälkävuosien jälkeen, kun laskennallinen elinajanodote kasvoi. Kun tilat eivät kyenneet elättämään kaikkia sisaruksia, monet päätyivät jalostus- ja palveluammatteihin. Kirvun kirkonkirjoihin ilmestyi entisen pitäjänräätälin ja pitäjänseppän tilalle useita räätäleitä ja seppiä. Muuttoliike oli tutkimusajanjaksona varsin pientä. Vuonna 1893 Kirvu sai junaradan. Aikalaiset näkivät radan rakentamisen tärkeänä kehityshankkeena, jonka avulla Karjalan takapajuisuutta pyrittiin korjaamaan. Rautatien rakentaminen toi Kirvuun uusia ihmisiä ja ammatteja. Sairalan ja Inkilän juna-asemat toimittivat halkoja Viipuriin ja Pietariin. Kyytiin lastattiin myös sahatavaraa Inkilän sahalta, joka valmistui ja aloitti toimintansa samana vuonna kuin junarata. Inkilän saha oli ensimmäinen teollinen työnantaja Kirvussa. Vuonna 1897 Kirvu sai toisenkin tehtaan, kun M. Alftanin huopatehdas perustettiin Ovaskankosken ääreen. Kirvun molemmat tehtaat olivat viipurilaisten rahamiesten perustamia. Vaikka Kirvu oli toimeliasta maaseutua, sieltä ei löytynyt varallisuutta tai suhteita suuriin teollisiin hankkeisiin. Vuonna 1900 enää 65 % kirvulaisista työskenteli yksinomaan maa- ja metsätaloudesta. Sääty-yhteiskunta oli päättyneessä.

Avainsanat: Kirvu, Suomen suuriruhtinaskunta, elinkeinorakenne, elinkeinot

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

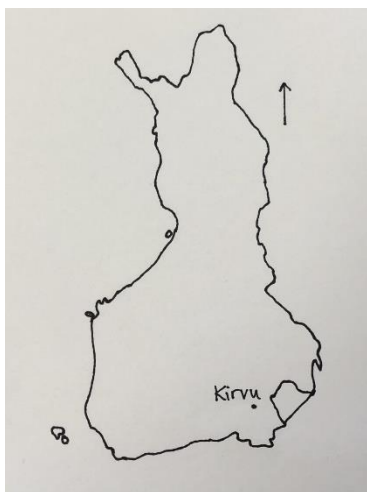
SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	1
1.1 Aiempi tutkimus ja tutkimuskysymykset.....	2
1.2 Aineisto ja menetelmät.....	3
1.3 Käsitteet.....	5
2. Väestö ja elinkeinot Kirvun kunnan alkutaipaleella.....	6
3. Uusia käsityöammatteja ja teollisia laitoksia.....	11
4. Johtopäätökset.....	19
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	21

1. Johdanto

Esi-isäni ovat eläneet Kirvun Kauppilan kylässä ainakin 1500-luvun lopulta lähtien. Kauppisten tarina Kauppilan isäntinä päättyy vuoteen 1884, jolloin kuntakokous määräsi tilan ja heitteillä olleet Kauppisen lapset toisten ihmisten hoidettavaksi.¹ Enemmän kuin elinkeinöjen muutoksesta Kauppisten kykenemättömyys huolehtia lapsistaan johtui alkoholista tilan jakautumisesta perinnönjaoissa.² Tämä tarina on saanut minut kiinnostumaan kirvulaisen yhteiskunnasta 1800-luvun lopulla. Omat isovanhempani eivät enää asuneet Kirvussa, joten en koe tutkijalle sopimatonta jääviyttä. Vaikka tutkijana tavoittelen objektiivista todellisuutta, kieleni ja käsitykseni todellisuudesta eroavat 1800-luvun vastaavista. Ajatus siitä, että tulkitsen Kirvua 2020-luvun linssien läpi, tarjoaa minulle sen aukon, jota työni täyttää: Minun sukupolveni ei ole vielä tutkinut Kirvua.

Kuva 1. Suomen suuriruhtinaanmaa vuonna 1875.

Lähde: Inberg 1875.

Tutkimukseni aihe on “Elinkeinojen muutokset 1800-luvun lopun Kirvussa”. Suomen suuriruhtinaskunta oli vielä vuonna 1900 muihin Euroopan maihin verrattuna monella tapaa kehittymätön ja itsenäisyyskin oli vielä kaukana. Kuitenkin 1800-luvun tapahtumat loivat pohjan sille, että Suomi ponnisti 1900-luvulla hyvinvointivaltioksi.³ Tarkasteluni alkaa

¹ Ylönen 1954, s. 805, 809.

² Näkemys perustuu suvussa kulkeviin tarinoihin ja rippikirjoissa toistuvaan mainintaan siitä, että tila on jaettu perinnönjaoissa neljään osaan.

³ Koponen ja Saaritsa 2019, s.349.

vuodesta 1865 ja päättyy vuoteen 1900. Kirvun seurakunta erotettiin Jääsken seurakunnasta senaatin päätöksellä 15. helmikuuta vuonna 1858. Kesti kuitenkin vielä kymmenisen vuotta, että Jääsken ja Antrean kirkkoherrojen ja Kirvun kappalaisen virat tulivat auki, jolloin Kirvun muodostaminen saatiin päätökseen. Vuonna 1865 Suomen suurruhtinaan asetuksella kunnat ja seurakunnat erotettiin toisistaan. Pitäjäinkokousten toimivalta jaettiin kirkonkokoukselle ja kuntakokoukselle.⁴ Vuosisadan vaihteessa Kirvussa käynnistyi Amerikkaan suuntaava muuttoliike, jota en sisällytä tähän työhön. Vuosina 1865–1900 Suomen suuriruhtinaskunnan taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys oli huomattavaa. Pysin tällä rajauksella tavoittamaan vuodet, joiden aikana teollistumisen vaikutukset alkoivat ulottua myös Karjalankannaksen syrjäseudulle, maatalousvaltaiseen Kirvuun.

1.1 Aiempi tutkimus ja tutkimuskysymykset

Suomen suuriruhtinaskunnan ja Suomen taloushistoriasta on tehty paljon tutkimuksia ja kirjoja. Juhani Koposen ja Sakari Saaritsan toimittama *Nälkämaasta hyvinvointivaltioksi* ja Pertti Haapalan *Suomen rakennehistoria: näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)* antavat kokonaiskuvan tilanteesta. Miikka Voutilaisen väitöskirja *Poverty, Inequality and the Finnish 1860s Famine* esittelee Suomen suuriruhtinaskunnan eri alueiden väestöä, taloutta ja ruuantuotannon edellytyksiä ennen 1860-luvun nälänhätää. Myös Karjalankannaksen alueesta on tehty paljon tutkimusta, Esimerkiksi Juha Rajala tutki väitöskirjassaan “Kurittajia ja puukkosankareita. Väkiältä ja sen kontrollointi Karjalan rajaseuduilla 1885–1917” Äyräpään kihlakuntaa. Monet tutkimukset sijoittuvat 1900-luvulle. Suosittuja aiheita ovat Karjalankannaksen rooli kahden kulttuurin rajalla sekä Suomen itsenäistymiseen ja toiseen maailmansotaan liittyvät teemat. Auvo Kostainen on kirjoittanut turismista ja poliittisesta muutoksesta Kannaksella vuosina 1870–1940. Janne Nokki on kirjoittanut salakuljetuksesta Kannaksella vuosina 1811–1939. Kirvu itsenäisenä tutkimuskohteena, varsinkin talouden ja elinkeinojen näkökulmasta, on harvinainen valinta. Tätä aukkoa työni täyttää.

Vuonna 1954 julkaistu Aulikki Ylösen kirjoittama Kirvun Kirja on kokonaiskuvan kannalta tärkeä paikallishistorian teos, mutta tieteellinen tutkimus se ei ole. Teoksen vahvuus on siinä,

⁴ Ylönen 1954, s. 85–87.

että se on kirjoitettu pian toisen maailmansodan jälkeen, jolloin kirvulaisten muistot olivat vielä tuoreita. Toinen tärkeä teos on Jääskeen kihlakunnan historia 3, vuodelta 1992. Siinä Eero Paappa kuvaa vuosia 1860–1918 “henkisen ja taloudellisen heräämisen kaudeksi”.⁵

Tutkimukseni päätutkimuskysymys on, miten kirvulaisten elinkeinot muuttuivat vuosina 1865–1900 ja miksi ne muuttuivat. Toisin sanoen millaisia ammatteja, työpaikkoja ja yrityksiä syntyi ja mitkä asiat mahdollistivat uusien yritysten syntymisen Kirvuun? Muutokset elinkeinoissa voivat liittyä muutoksiin väestön määrässä⁶ Selvitän, miten Kirvun väkiluku muuttui tarkasteluaikana ja jos väkiluku kasvoi, oliko kyse syntyvyyden kasvusta, kuolleisuuden pienenemisestä vai muuttoliikkeestä. Muutokset väestön määrässä taustoittavat elinkeinorakenteen muutosta. Mahdollinen väestönkasvu tuottaa työntekijöitä, jotka eivät automaattisesti työllisty isänsä talossa. Maatilojen jakaminen ei voinut olla kestävä ratkaisu, sillä pellot olisivat käyneet liian pieniksi. Elinkeinojen monipuolistuminen tarjosi näille ihmisille uusia mahdollisuuksia. Kuvaan myös elinkeinorakenteen muutosta, eli erilaisten ammattien osuuksia väestössä. Käytän työssäni kolmea erilaista vertailua: Kuolleiden luetteloon perustuvaa jaottelua alkutuotantoon, jalostukseen ja palveluihin, henkikirjoihin perustuvaa jaottelua eri sosiaaliryhmiin sekä Tilastokeskuksen yksityiskohtaisempaa jaottelua. Selvitän, miten elinkeinoja ohjaavat lait ja asetukset muuttuivat ja sallivat väestön elättää itsensä. Haluan osoittaa syy - seuraus –suhteita ja luoda kokonaisnäemyksen, synteisin, kirvulaisesta yhteiskunnasta vuosina 1865–1900. Odotan, että tulen paikallistamaan Kirvun teollistumisen alkuvuodet. Varsinaiseksi teollisuuskunnaksi Kirvu ei koskaan kasvanut, vaikka aivan vieressä kasvoi Jääsken kunnan alueelle Vuoksenlaakson Ruhr, Enson teollisuusyhdyskunta.⁷

1.2 Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen lähdeaineistona ovat elinkeinoihin liittyvät tilastot ja kirkonkirjat. Vuonna 1865 perustettu Suomen tilastovirasto aloitti systemaattisen väestötietojen julkaisemisen. Tilastointi tarjosi tietysti keisarille ja muulle hallinnolle tarpeellista tietoa, mutta tilastoviraston synnyn perimmäiset syyt löytyvät kansallisuusaatteesta. Autonominen Suomen

⁵ Paappa ja Ropponen 1992, s. 15.

⁶ Koponen ja Saaritsa 2019, s. 351.

⁷ Karjalanliitto 2020.

suuriruhtinaskunta nostettiin 1860- ja 1870-luvuilla tilastoissa suvereenien kansakuntien rinnalle. Tämä aiheutti närää venäläisissä ja tilastoviranomaiset joutuivat tarkempaan valvontaan.⁸ Vuonna 1884 virasto muutti nimensä Tilastolliseksi päätoimistoksi ja nykyään se tunnetaan nimellä Tilastokeskus. Virasto tarjoaa digitoituna esimerkiksi Suomenmaan tilastollisen vuosikirjan ensimmäisestä julkaisuvuodesta, vuodesta 1879 alkaen. Tilastokeskuksen Tilastollinen tiedonanto N:o 63, *Väestön elinkeino* selvittää kirvulaisten jakautumista eri ammattiryhmiin vuosina 1880–1975.

Kirkonkirjat tarjoavat tilastovirastoa yksityiskohtaisempia tietoja kirvulaisten ammateista. Ammatit kirjattiin, jotta voitiin ehkäistä joutilaisuutta ja irtolaisuutta. Vuoden 1865 irtolaisasetus määräsi kunnat varoittamaan ja kaitsemaan irtolaisia. Maaherra saattoi tuomita irtolaisen yleiseen työhön tai sotapalvelukseen. Vuoden 1883 irtolaisasetus lopetti niin sanotun palveluspakon, mutta tuomitsi yhä siveettömän ja säädyttömän irtolaiselämän.⁹ Vuoden 1869 kirkkolaki purki kirkon ja valtion tiukkaa yhteyttä, seurakunnat vastasivat yhä väestökirjanpidosta ja hautaustoimesta.¹⁰ Luovutetun Karjalan kirkonkirjat löytyvät digitoituna Kansallisarkiston digitaaliarkistosta ja erittäin käyttäjäystävällisessä muodossa Karjala-tietokannasta, josta käytetään myös nimeä Katiha. Tässä työvoimahallinnon, opetus- ja kulttuuriministeriön, kansalaisjärjestöjen ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun monivuotisessa projektissa on digitoitu yli 10 miljoonaa tietuetta, eli kirkonkirjan “riviä”. Katihassa tutkijoiden ja sukutukijoiden on mahdollista tehdä monenlaisia hakuja. Digitaalisten hakujen tekeminen helpottaa oleellisen tiedon löytymistä.¹¹

Näistä lähteistä löytyy tietoa väestön määrän kehityksestä ja muuttoliikkeestä. Perehdyn myös aikakauden lehtiin, kuten vuodesta 1884 ilmestyneisiin Wiipurin Sanomiin. Sanomalehdet löytyvät Kansallisarkiston digitaalisista aineistoista. Tutustun monipuolisesti erilaiseen Kirvusta kertoviin tilastoihin, karttoihin, kirkonkirjoihin, sanomalehtiin ja tutkimuskirjallisuuteen. Käytän tilastollisia menetelmiä ja lähdekriittistä tarkastelua.

⁸ Tilastokeskus. Suomen tilastojen historia. <https://guides.stat.fi/suomentilastojenhistoria/autonomianaika> . Luettu 18.1.2020.

⁹ Kansallisarkisto 2018.

¹⁰ Kansallisarkisto 2021.

¹¹ Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Karjala-tietokanta. <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/karjala-tietokanta/> . Luettu 18.1.2020.

1.3 Käsitteet

1860-luvun Kirvussa elettiin vielä sääty-yhteiskunnan aikaa. Säätyasema määräsi ihmisen poliittisen vallan ja yhteiskunnallisen aseman. Säätyjaon mukaan vuonna 1880 Kirvun väestöstä noin 70 prosenttia kuului talonpoikaissäätyyn ja 29 prosenttia oli säätyihin kuulumattomia: torppareita, mäkitupalaisia ja maaseudun työväkeä.¹² Sekä talonpoikaissääty että säädyttömät työskentelivät pääosin maa- ja metsätalouden ammateissa. Säätyjako alkoi menettää merkitystään, kun ammatinharjoittamista vapautettiin ja säätyjen privilegit kumottiin. Siksi tässä tutkimuksessa on tarkoituksenmukaisempaa tutkia säätyjaon sijaan elinkeinorakennetta. Elinkeinorakenteella tarkoitetaan työpaikkojen jakautumista kolmeen ryhmään: alkutuotantoon, jalostukseen ja palveluihin. Elinkeinorakenteen muuttuminen on olennainen osa valtioiden tai alueiden kehittymistä, kaupungistumista ja teollistumista. Talouden ja tekniikan kehitys tuo mukanaan siirtymisen ensin maatalousyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi ja lopulta palveluyhteiskunnaksi. Tässä kehityksessä työnjako ja alueiden erilaistuminen lisääntyvät.¹³

Tutkin Kirvun kuolleiden ja haudattujen luetteloita vuosilta 1865–1900. Kuolleiden luettelo sopi tutkimuksiini parhaiten, sillä jokainen ihminen kuolee vain kerran, ja silloin on usein ammattikin jo tiedossa. Sama ihminen saattaa esiintyä useammassakin rippikirjassa, eikä ammattia ole välttämättä vielä löytynyt. Kirvun seurakunnan kuolleiden luettelossa esiintyneitä alkutuotannon ammatteja ovat muun muassa talonpoika tai talollinen (bonde), renki (dreng), torppari (torpare), lampuoti, mäkitupalainen, piika (piga) ja paimen. Alkutuotannon ammatteihin voidaan laskea myös loinen (inhysing) ja läksiäinen. Näissä ammateissa tehtiin tilapäistöitä ja asuttiin toisten nurkissa. Jalostusammattajeja ovat käsityöläinen, seppä (smed), räätäli (skräddare), mylläri, karvari ja värjäri. Palvelualojen ammatteja ovat muun muassa suntio, kappalainen, apteekkari, kauppias, konstaapeli, kirkkoherra, kansakoulun vahtimestari, waihdemies, jahtivouti ja lukkari. Sahaviilarin ammatin kohdalla mietin pitkään jalostus- ja palveluammattin välillä, mutta päädyin lajittelemaan ammatin jalostussektorille. Naisilla ja lapsilla ammatiksi on usein merkitty miehen tai isän ammatti. Oletettavaa on, että torpparin tytär on osallistunut isänsä torpan töihin. Mutta kuinka mahtoi olla kauppiaan vaimon laita? Kirkonkirjat eivät kerro, tekikö vaimo kotitöitä vai kenties töitä kaupalla. Kaikki kuolleiden ja

¹² Paappa ja Ropponen 1992, s. 30–31.

¹³ Wartiovaara 1968, s.128.

haudattujen luettelon “ammattinimikkeet” eivät kerro ihmisen työnteosta lainkaan. Esimerkiksi termi mustalainen (ziguenare) ei kerro keinoista, joilla elanto on saatu. Myöskään termit ruotuvaivainen (rotfattig) tai kirkon vaivainen eivät kerro siitä, onko kyseinen henkilö aiemmin kyennyt itse elättämään itsensä. Myös ammatti “entisen lautamiehen vaimo” jättää paljon arvailujen varaan.

2. Väestö ja elinkeinot Kirvun kunnan alkutaipaleella

Suomenmaan virallinen tilasto. II. Yhteenveto kuvernöörien viisivuotis-kertomuksista vuosilta 1861-1865 toteaa: “Maanviljelys on kaikissa Suomen suuriruhtinaskunnan lääneissä pääasiallisimpana, muutamain paikoin melkein ainoana elatuksena”.¹⁴ Suuret katovuodet alkoivat Karjalassa jo vuonna 1865, kun rukiin sato oli kehno. Vaikka seuraavana vuonna sato oli kohtalainen, vuoden 1867 sää oli poikkeuksellisen huono. Syksyllä hallat tuhosivat kevätiljoja.¹⁵ Eläimiä jouduttiin lahtaamaan ja nälän heikentämiä eläimiä kuoli myös kulkutauteihin.¹⁶ Miikka Voutilainen erittelee nälänhädän syitä. Syyksi ei riitä pelkkä huono satovuosi, vaan taustalla oli yhteiskunnallisia ja taloudellisia syitä. Suomalainen maaseutu oli köyhää ja ihmiset eriarvoisia. Vapaata maata ei ollut. Maahan pääsi käsiksi vain perimällä, avioitumalla tai torpparisopimuksella. Maaton väestö, ja erityisesti nuoret miehet, olivat erityisen haavoittuvaisia huonoina aikoina. Koska kaupungistumis- ja teollistumisaste olivat pieniä, kaupungit eivät kyenneet tarjoamaan ympärivuotisia töitä.¹⁷ Eero Paappa kirjoittaa Voutilaista myönteisemmällä kielellä. Paappa toteaa, että Jääsken kihlakunta, johon siis Kirvukin kuului, oli osa “vireätä karjalaista maaseutua, jossa oltiin usein yllättävän valmiita ja nopeita omaksumaan uusia asioita”.¹⁸

Tuomas Möttönen, Kari Hoffman ja Annastiina Henttinen sijoittavat Karjalan teollistumisen alkuvaiheet 1600- ja 1700-lukujen vaihteeseen. 1600-luvun lopussa Kannaksella oli kaksi rautaruukkia: Uudenkirkon Juvan ruukki ja Huppoisten Ruukki Säiniön kylässä, Viipurin lähellä. 1700-luvulla uusia ruukkeja ei rakennettu, mutta sahalaitoksia rakennettiin lukuisia. Tekniikka tuotiin Nevanlinnasta, ja kesti vuosia ennen kuin tekniikka levisi Savoan ja Länsi-

¹⁴ SVT 1868, teksti s.2.

¹⁵ Paappa ja Ropponen 1992, s.27–28.

¹⁶ SVT 1875, teksti s.11.

¹⁷ Voutilainen 2016, s.204–208.

¹⁸ Paappa ja Ropponen 1992, s.20.

Suomeen. 1700-luvun aikana Kannakselle perustettiin myös piki- ja tupakkatehtaita ja kupariruukki.¹⁹ Kirvua mainittu teollistumisen alku ei koskettanut. Koko tämän ajan ja vielä pitkälle 1800-lukua kirvulaiset saivat elantonsa maataloudesta. Suomen sodan jälkeen Vanha Suomi, johon Kirvukin kuului, yhdistettiin Uuteen Suomeen. Ruotsalaiset lait ja kauppaa ja teollisuutta koskevat rajoitukset astuivat voimaan autonomisessa Suurruhtinaskunnassa, myös Kirvussa. 1850-luvulla sahateollisuuden tuotantorajoituksia höllennettiin ja vuoden 1879 elinkeinoasetus vapautti kaiken elinkeinonharjoittamisen. 1800-luvulla teollisuudessa työskenteli noin 7 prosenttia Kannaksen työväestöstä, kun koko Suurruhtinaskunnassa vastaava luku oli 10 prosenttia.²⁰

Viipurinläänin asukasluku oli vuoden 1865 lopussa noin 278 663. Evankelisluterilaisten kirkkojen osalta luku on varsin tarkka, mutta kreikkalaiskatolilaisten seurankuntien osalta luku on tilastontekijän ilmoittama arvio. Vuosittainen väestönkasvu 1860-luvun lopulla Viipurinläänissä oli noin 0,8 prosenttia.²¹ Myös Kirvussa väkiluku kasvoi: Vuoden 1865 lopussa Kirvun väkiluku oli 3 804 henkeä.²² Vuoden 1900 lopussa Kirvun väkiluku oli 7 497.²³ Kirvun väkiluku on siis 35 vuodessa lähes kaksinkertaistunut. Vuosina 1866–1868 lavantauti ja muut “nälkä hädän ylläpitämät kulkutaudit” ja saivat väestönlisäyksen muuttumaan hetkellisesti väestönvähennykseksi.²⁴ Kirvun kuolleiden ja haudattujen luettelo vuosilta 1866–1869 on surullista luettavaa. Kuumetaudit tappoivat vauvojen ja vanhusten lisäksi myös nuoria ja parhaassa työiässä olevia. Kesäkuun 1869 jälkeen tilanne helpottui.²⁵ Voidaan siis todeta, että Kirvussa on tutkimusajanjaksolla ollut voimakasta väestönkasvua. Kun väkiluku kasvoi, voidaan selvittää, oliko kyse syntyvyyden kasvusta, kuolleisuuden pienenemisestä vai muuttoliikkeestä.

Jääsken kihlakunnan historia III esittää, että syntyvyys Jääsken kihlakunnan alueella, johon Kirvukin kuului, vaihteli vuosittain voimakkaasti, mutta ei vuosien 1865–1900 aikana varsinaisesti kasvanut eikä vähentynyt.²⁶ Nälkävuodet romahduttivat tilapäisesti suomalaisten kokonaishedelmällisyysluvun: Vuonna 1868 luku oli 3,4. Ennen ja jälkeen nälkävuosien luku oli vaihtelevasti viiden molemmin puolin. Keskimääräinen suomalainen nainen synnytti siis

¹⁹ Möttönen, Hoffman, Henttinen 2019, s. 19–20.

²⁰ Möttönen, Hoffman, Henttinen 2019, s. 20.

²¹ SVT 1868, teksti s.1–2.

²² SVT VI: 1, taulukot s. 37.

²³ SVT 1906, II. väestö s.17.

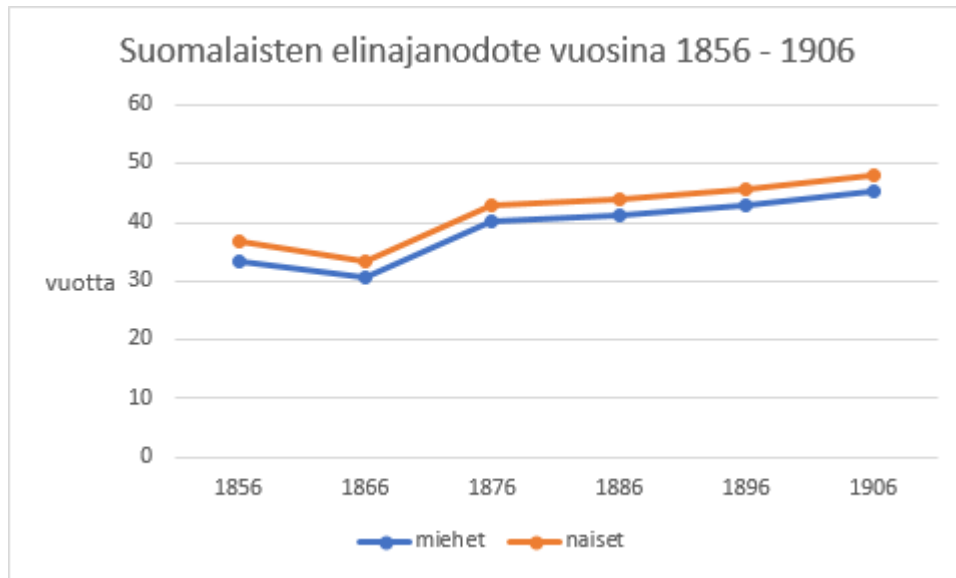
²⁴ SVT 1875, teksti s.2.

²⁵ KsrkA, syntyneiden ja kastettujen luettelo 1842 –1889 (sisältää myös kuolleet ja haudatut).

²⁶ Paappa ja Ropponen 1992, s.173–174.

1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla keskimäärin noin 5 lasta.²⁷ Väestönkasvun syynä ei siis ollut syntyvyys. Sen sijaan kuolleisuudessa tapahtui alenemista. Kuolleisuus oli Kirvussa korkeimmillaan viisivuotiskautena 1866–1870 31,6 ‰ tuhatta asukasta kohden. Pienimmillään se oli viisivuotiskautena 1896–1900 21,1 ‰ tuhatta asukasta kohden.

Kuva 3. Suomalaisen elinajanodote vuosina 1865–1906.

Lähde: SVT Väestö 1999: 8 s.62–63.

Kuolleisuuden aleneminen johti siihen, että vastasyntyneen elinajanodote kasvoi. Kuvassa 3 nähdään, että nälkävuodet aiheuttivat huomattavan notkahduksen. Vuonna 1866 elinajanodote oli miehillä 30,7 ja naisilla 33,5 vuotta. Vuonna 1896 vastaavat luvut olivat 42,8 ja 45,7 vuotta.

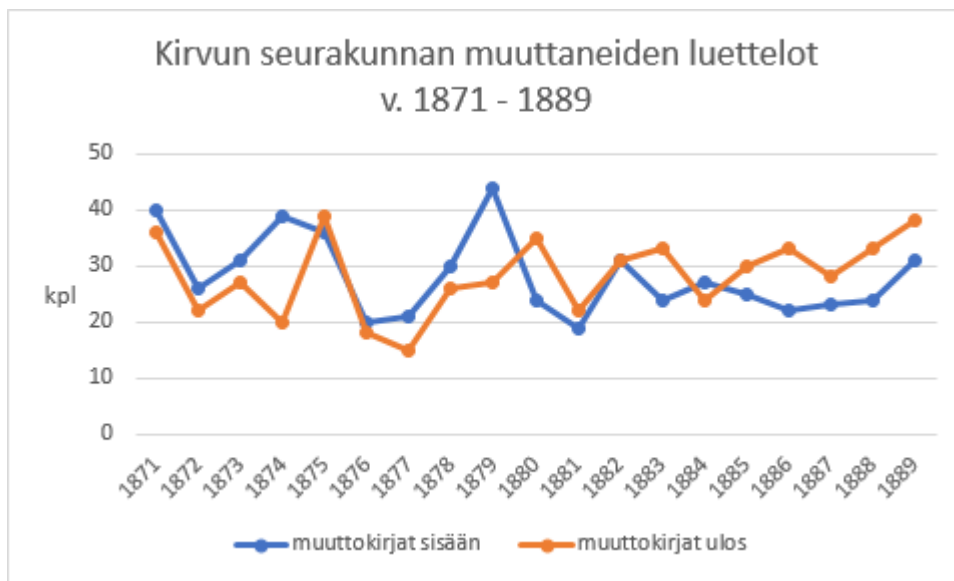
²⁸ 30 vuodessa miesten elinajanodote nousi siis 39,4 prosenttia ja naisten elinajanodote 36,4 prosenttia.²⁹

²⁷ SVT Väestö 1999: 8, s.62–63.

²⁸ SVT Väestö 1999: 8, s. 62–63.

²⁹ Vastasyntyneen elinajanodote on tilastollinen käsite, joka ei kerro siitä, minkä ikäisiä ihmisiä haudattiin. Vaarallisen varhaislapsuuden jälkeen oli sangen todennäköistä elää vanhaksi.

Kuva 4. Kirvun seurakunnan muuttaneiden luettelot vuosina 1871–1889

Lähde: Kirvun seurakunnan arkisto. Seurakuntaan muuttaneiden luettelot 1868–1889.

Entä mikä oli muuttoliikkeen rooli Kirvun väestönlisäyksessä? Kuvassa 4 esitän Kirvun seurakunnassa kirjoitettujen ja vastaanotettujen muuttokirjojen määrää vuosina 1871–1889. Kuva 3. osoittaa, että Kirvun asukasluvun kasvu ei ole perustunut muuttoliikkeeseen: Ensinnäkin muuttokirjojen määrä on varsin maltillinen. Toiseksi vertailu osoittaa, että muuttoliike aiheutti vuoroin muuttovoittoa ja muuttotappiota. 1870-luvulla Kirvuun muuttaneiden määrä oli hieman suurempi kuin pois muuttaneiden määrä, mutta seuraavalla vuosikymmenellä tilanne muuttui toisin päin. 1890-luvulla muuttoliike pysyi muuttovoiton puolella, koko Jääsken kihlakuntaan verraten varsin maltillisena.³⁰ Esitän myöhemmin, millaisia töitä Kirvu tarjosi 1880- ja 1890-luvuilla sisään muuttaneille.

³⁰ Paappa ja Ropponen 1992, s. 190.

Kuva 5. Kirvussa vuonna 1865 kuolleiden elinkeinot.

Lähde: Kirvun kuolleet ja haudatut 1865.

Kuvassa 5 esitän Kirvun elinkeinojakauman vuodelta 1865. Kirvun seurakunnassa kirjattiin 91 kuollutta. Kuolleena syntyneitä ei luettelossa ollut. Kaikille luetteloon merkityille on merkitty sukulaisuus tai ammatti. Näistä yksi oli jalostusammattissa toiminut käsityöläinen, pitäjänsuutari, joka oli asunut tilalla Kirvu n:o 13. Toinen oli Kivu n:o 2:ssa asunut haudankaivajan leski. Perheen voidaan katsoa toimineen palveluelinkeinossa. Kaikki muut olivat talollisia, torppareita, syytinkiläisiä, loisen lapsia ja niin edelleen. Yksi on merkitty vain termillä barn. Hän oli sukulaiseni Johan Carinsson Kauppinen tilalta Kauppila n:o 2. Hän kuoli 13 päivän ikäisenä tuntemattomaan sairauteen, mutta hänen voidaan katsoa saaneen lyhyen elantonsa alkutuotannosta.³¹

Kuolleiden ja haudattujen luettelon perusteella voidaan siis arvioida, että tarkasteluajanjakson alussa, vuonna 1865 lähes 98 % kirvulaisista sai elantonsa maataloudesta. Tilastokeskuksen tilastot eivät ulotu tarkasteluajanjaksoni alkuun. Kuitenkin vielä vuonna 1880 maa- ja metsätaloudessa työskennelleiden osuus oli 94 %.³²

³¹ KsrkA, Syntyneiden ja kastettujen luettelot 1841–1889 (sisältää kuolleiden ja haudattujen luettelon 1865).

³² Tilastokeskus 1979, s.311.

3. Uusia käsityöammatteja ja teollisia laitoksia

Vuonna 1868 Keisari Aleksanteri II vapautti elinkeinonharjoittamisen. Jokainen hyvämaineinen Suomen kansalainen, joka hallitsi itsensä ja tavaransa, sai perustaa vapriikin tai harjoittaa käsityötä tai kauppaa. Myös laivanvarustus koti- ja ulkomaiseen merenkulkuun vapautettiin. Naiset yhä tarvitsivat miehensä suostumuksen.³³ Kuka tahansa sai toimia suutarina, räätälinä, nahkurina, puuseppänä, kelloseppänä, satulaseppänä tai maalarina, kunhan ei käyttänyt perheen ulkopuolista työvoimaa.³⁴ Muutos on selvästi nähtävissä kirkonkirjoissa. Kirvun kirkonkirjojen kuolleiden luettelosta löytyy esimerkiksi useita seppiä. Ennen vuotta 1880 luettelot olivat ruotsinkielisiä. Katihasta löytyy hakusanalla smed tai smeden vain yksi tarkasteluvuosina kuollut seppä, vuonna 1876 kuollut Märten Larsson Rahikain, Wirolasta. Suomenkielisellä haulla seppiä löytyy useita. Monet heistä ovat 1840-luvulla syntyneitä, joten he ovat vuonna 1868 elinkeinon vapauttamisen aikaan olleet nuoria miehiä.³⁵

Vuonna 1894 Kirvuun perustettiin kunnan ensimmäiset meijerit, joissa maito kuorittiin kuorimakoneella. Opastusta saatiin kunnan ulkopuolelta, Viipurin läänin maanviljelysseuralta. Toiminta oli käsityötä. Alussa toiminta ja vienti sujuivat. Jo ensimmäisenä toimintavuonna Kirvun meijeriyhtiö ja Lahdenmaan meijeri meijerit toivat pitäjään yhteensä 40 000 markkaa. Vuosisadan vaihteeseen mennessä molemmat joutuivat sisäisiin vaikeuksiin ja lopetettiin.³⁶ Toinen esiteollinen, käsityötä muistuttava elinkeino oli myllyt. Mylly työllisti lähinnä vain yhden miehen. Kirvussa oli mylly ainakin Inkilässä ja Virolassa. Kirvussa ei ollut tuulimyllyjä, ehkäpä isojen peltoaukeiden puutteen vuoksi. Höyrymyllyt tulivat Kirvuun vasta 1900-luvulla.³⁷ Mylly- ja meijeritoiminnan kehittyminen kuvastaa maatalouden kehitystä. Maanviljelysseura ja maamiessseura jakoivat oppia ja tuottavuus parani 1800-luvun lopulla niin pelloilla kuin karjasuojissa.³⁸

Kirvusta löytyi myös nahkatehdas, mutta 1800-luvun puolella toiminta oli pientä, käsityötä. 1880-luvulla karvari Jaakko Heikinpoika Inkinen ja oppilaansa Pekka Hoffren käsittelivät nahkoja verstaassaan.³⁹ 1900-luvun puolella Inkisen omat pojat jatkoivat toimintaa ja

³³ Kotus, Elinkeinoasetus 1868.

³⁴ Paappa ja Ropponen 1992, s. 129.

³⁵ Katiha.

³⁶ Ylönen 1954, s. 49, 284–285.

³⁷ Paappa ja Ropponen 1992, s. 104–106.

³⁸ Ylönen 1954, s. 264.

³⁹ Katiha, Kirvun rippikirja 1881–1891, s.9.

työntekijöitä oli useita.⁴⁰ Vuonna 1920 kuolleiden ja haudattujen luettelossa Jaakko-isää tituleerataan nahkurimestariksi.⁴¹ 1880- ja 1890-lukujen vaihteessa Tietävälässä louhittiin ja valmistettiin sammuttamatonta kalkkia kymmenen vuoden ajan. Yritys epäonnistui kahdenkin eri yrittäjän toimesta, kun rautatie rakennettiin etäälle ja kalkin hintakin oli alhainen.⁴² Toiminta oli enemmän käsityötä kuin teollista toimintaa.

Viipurin lääni oli jo 1700-luvun puolella Suomen suuriruhtinaskunnan johtava sahatavaran tuottaja. Sahat olivat vesisahoja, joten ne sijaitsivat koskien ääressä. 1800-luvun loppupuolella vesisahat korvattiin höyrysahoilla.⁴³ Vuonna 1893 Kirvuun perustettiin Viipurin Saha Oy:n nimellä ensimmäinen teollinen höyrysaha ja samalla ensimmäinen teollinen tuotantolaitos.⁴⁴ Kuvasta 6 nähdään, kuinka puutavaraa saapui tehtaalle.

Kuva 6. Inkilän ensimmäinen saha, 1910.

Lähde: Kirvun kuva-arkisto. Kuvaaja tuntematon.

⁴⁰ Ylönen 1954, s. 319.

⁴¹ Katiha, Kirvun kuolleiden ja haudattujen luettelo 1910–1926.

⁴² Ylönen 1954, s. 318–319.

⁴³ Paappa ja Ropponen 1992, s.102–103.

⁴⁴ Paappa ja Ropponen 1992, s. 108–109.

Sahan perustaja konsuli Carl Ferdinand Borenius oli viipurilainen puutavaramies ja valtiopäivämies.⁴⁵ Borenius ei itse asunut Kirvussa. Borenius hankki pääoman tehtaan perustamiseen ja kanavat valmiiden sahatuotteiden myyntiin. Kirvu tarjosi työvoiman ja paikan Paksujalka N:o 2:sta, uuden, sahan kanssa samana vuonna valmistuneen rautatien varresta. Kirvussa ei ollut muutamaan vuoteen ollut toimivaa sahaa, joten kilpailua ei ollut ja puutavaraa riitti.⁴⁶ Borenius on ymmärtänyt hyödyntämättömien metsävarojen ja uuden radan yhdistelmästä syntyneen mahdollisuuden. Borenius tarjosi vakituisen työpaikkojen lisäksi myös esimerkiksi keikkaluontoista rahdinajoa. 1.2.1893 Borenius tarjosi käkisalmelaisessa Wuoksi-lehdessä rahdinajoa Käkisalmesta Inkilän asemalle peräti kolmelle sadalle rahtimiehelle.⁴⁷

Teollisuuden sijoittumisen kannalta keskeistä on pääoman, raaka-aineiden, energian ja työvoiman saatavuus sekä valmiiden tuotteiden kuljetusmahdollisuudet markkinoille. Aiemmin kuljetukset tehtiin hevospelillä, heikkoja maanteitä pitkin. Kirvulaisilla oli vaikeuksia ja haluttomuutta ylläpitää kuntien välisiä maanteitä, losseja ja siltoja.⁴⁸ Kuljetusmahdollisuudet Kannaksella paranivat, kun ensin valmistui Riihimäki - Pietari - rata vuonna 1870 ja vuonna 1888 valtiopäivät päättivät Karjalan radan rakentamisesta. Rakennustöihin ryhdyttiin nopeasti.⁴⁹ Rataosuus Viipurista Antrean kautta Imatralla valmistui vuonna 1892, ja seuraavana vuonna valmistui Kirvun läpi kulkeva osuus Antreasta Sortavalaan.⁵⁰

⁴⁵ Ylönen 1954, s.312 ja Helsingin yliopisto 2020.

⁴⁶ Ylönen 1954, s. 312 ja Karjalan N:o13 –1971.

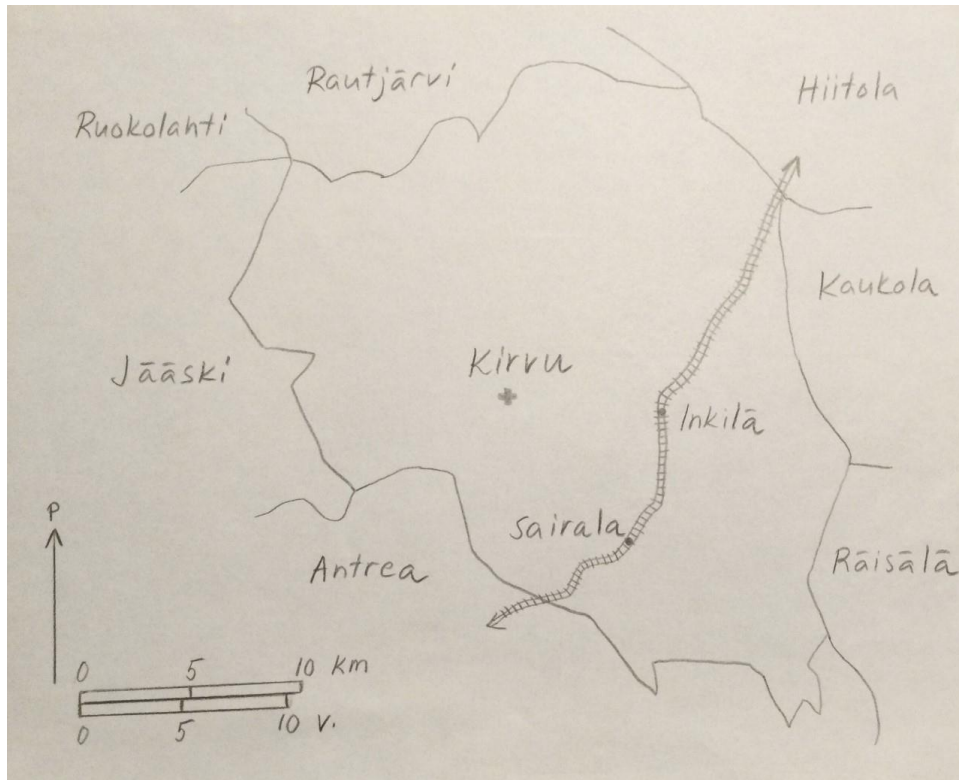
⁴⁷ Wuoksi n:o 9, 1.2.1893.

⁴⁸ Ylönen 1954, s. 217–239.

⁴⁹ Turpeinen 2004, s. 167.

⁵⁰ Paappa ja Ropponen 1992, s. 93.

Kuva 7. Kirvu naapurikuntineen sekä Karjalan radan asemat Kirvussa. Mittakaavan yksikköinä kilometrien lisäksi virstat.

Lähde: Fr. Polén & Co 1864, Fr. Polén & Co 1868, Inberg 1908 ja Kartta Suomen rautateistä vuoden 1917-vuoden lopulla 1920.

Kuvassa 7. näkyy Kirvu naapurikuntineen vuonna 1900 sekä Karjalan rata ja Kirvussa sijaitsevat asemat Inkilässä ja Sairalassa. Kirvun ja Kaukolan rajalla oli myös 1890-luvulla perustettu Ojajärven asema, joka palveli kaukolalaisia. Paappa kuvaa kirvulaisia rautatieasemia ”pääasiassa lähtevän puutavaran lastauspaikoiksi”. Puutavara oli pääasiassa halkoja Viipuriin ja Pietariin, mutta Inkilän höyrysalta tuli kyytiin muutakin sahatavaraa.⁵¹ Kuvassa 8 puutavara on lähdössä Inkilän asemalta.

⁵¹ Paappa ja Ropponen 1992, s. 97–98.

Kuva 8. Inkilän asemalla 1900.

Lähde: Kirvun kuva-arkisto. Kuvaaja tuntematon.

Uusi Suometar 2.11.1893 kuvailee Karjalan radan avajaisjuhlallisuuksia ja kertoo kansallisromanttisessa hengessä esitetystä puheesta: Lehtori Suomalainen puhui, kuinka Karjalan rata kokoaa yhteen Suomen särkyneet palat, kuten Lemminkäisen äiti poikansa osat.⁵² Kyläkirjaston kuvalehti 1.10.1894 kuvailee rataa ja radan merkitystä taloudelle ja muistelee Karjalan vuosisatojen ajan kestänyttä kurjuutta kahden valtakunnan välissä: Autonomian aikana karjalaisten elinkeinot, kansanvalistus, maaomistus ja tavat korjattiin suurelta osin, ja rata tehokkaasti viimeistelee korjaukset. Radan myötä saatetaan Itä-Suomen kosket teollisuuslaitosten käyttöön. Ja koska karjalaisten voimat eivät enää mene rahdinajoon, he käyttäisivät jatkossa energiansa peltojensa viljelyyn, lehti päättelee.⁵³

Oiva Turpeinen kirjoittaa, että rautatie erotti nälkä-Suomen teollisuus-Suomesta. Kun rata Pietariin valmistu vuonna 1870, puutavaran kysyntä radan varrella kasvoi yli odotusten. Puukauppa toi rahaa syrjäseuduille. 1900-luvun alussa nälkä-Suomeksi laskettiin enää Kainuu ja Koillismaa. Radan rakentaminen nähtiin köyhien alueiden auttamisena.⁵⁴

⁵² Uusi Suometar n:o 225, 2.11.1890. Helsinki: Uuden Suomettaren Oy, 1893.

⁵³ Kyläkirjaston kuvalehti no 10, 01.10.1894.

⁵⁴ Linnilä ja Turpeinen 2004, s. 198.

Juhani Koposen ja Sakari Saaritsan toimittamassa kirjassa *Nälkämaasta hyvinvointivaltioksi* kuvataan Suomen nousua hyvinvointivaltioksi. Saaritsa ja Koponen toteavat, että talouden kasvu ja yhteiskunnan kehitys oli pitkän ajan kehityskulku, joka ei rajoittunut pelkästään kaupunkeihin. Esimerkiksi yksityinen metsänomistus toi tuloja myös maaseudulle.⁵⁵ Yrjö Kaukiainen kirjoittaa, että eliitin vähälukuisuus ei jarruttanut taloudellista kehitystä. Kaukisen mukaan tärkein viennin kasvun ja taloudellisen muutoksen selittäjä oli ulkomainen kysyntä. Kun eliitti ei ollut liian vahva ja vaikutusvaltainen, vientitulojen kerrannaisvaikutukset olivat vahvempia.⁵⁶

Kirvulaisesta teollisuudesta kuuluisimmaksi nousi huopikkaiden valmistus. Ennen toista maailmansotaa Kirvussa sijaitsi yli puolet koko Suomen huopatehtaista.⁵⁷ Kirvun ensimmäinen huopatehdas aloitti vuonna 1897 nimellä M. Alftanin huopatehdas. Huopatehdas sijaitsi neljä kilometriä Kirvun kirkolta luoteeseen, Helisevänjoessa olevan Ovaskankosken äärellä. Ovaskankosken voimalla oli jo aiemmin pyöritetty myllyä. Mikä sitten ajoi viipurilaisen Max Fredrik Alfthanin perustamaan huopatehtaan ja vieläpä Kirvuun? Nimestään huolimatta Alfthan ei ollut konsuli Boreniuksen vaimon Olga Alfthanin veli.⁵⁸ Lähisukulaisuus olisi näppärästi selittänyt Alfthanin kiinnostuksen Kirvuun. Alftan asui ja toimi opettajana Viipurissa kuolemaansa asti. Myös tehtaan konttori oli Viipurissa. Tehtaan maiden vuokraviljelijä David Kärkkäinen edusti tarvittaessa Alftania Kirvussa. Ehkäpä Alfthan oli törmännyt Wiipurin Sanomien uutisointiin uudesta elinkeinosta. Mikkelin läänin Maanviljelysseura oli ryhtynyt vuosien 1892–1893 pula-aikana kampanjoimaan kotimaisen huopateollisuuden käynnistämisen puolesta. Suomen hätäapukomitea kustansi Kajaaniin huopakoulun, jossa kehitettiin tekniikkaa ja varmistettiin suomalaisen villan käyttömahdollisuudet. Mikkelin läänin huopaopettaja kiersi Savossa opettamassa käsityökoululaisia ja muita halukkaita.⁵⁹ Max Alfthan oli kotonaan oppinut yrittäjyyttä ja kaupankäyntiä. Hänen isänsä oli varakas moniyrittäjä: Isä Fredrik Alfthan oli muun muassa maanomistaja, meijerinomistaja, kauppias ja laivanvarustaja. Fredrik oli kuollut vuonna 1885, mikä saattaa selittää sen, että pojalla oli varaa sijoittaa uuteen teollisuudenalaan.⁶⁰

⁵⁵ Koponen ja Saaritsa 2019, s. 347–383.

⁵⁶ Kaukiainen teoksessa Koponen ja Saaritsa 2019, s. 89.

⁵⁷ Kirvu museo 2013.

⁵⁸ Karjalan N:o13; Lindh 1941, s.35–36.

⁵⁹ Ylönen 1954, s. 319–325.

⁶⁰ Kotivuori 2005 ja Lindh 1941, s.39–40.

Huopatehtaan tuotteet olivat pitkälle jalostettuja ja kevyitä. Niinpä sijainti etäällä radasta ei ollut ongelma.

Tarkasteluajanjaksoni päätteessä, vuonna 1900 Kirvussa oli vain kaksi teollista toimipaikkaa. Nämä työllistivät yhteensä 64 miestä ja 6 naista ja näiden yhteenlaskettu myyntiarvo oli 253 385 markkaa ja jalostusarvo 113 385 markkaa.⁶¹ Suurempi työllistäjä oli Inkilän saha, joka työllisti 52 miestä.⁶² Tästä voimme laskea, että Huopatehdas on vuonna 1900 työllistänyt 18 henkeä, joista 6 oli naisia.

Vuonna 1900 Kirvun seurakunnassa kirjattiin 196 kuollutta ja haudattua. 171 vainajalle on merkitty maatalousyhteiskuntaan ja alkutuotantoon liittyvä ammatti tai sukulaisuus: talollinen, talollisen leski, torpparintytär, mökkiläinen, läksein ja niin edelleen. Laskin tähän ryhmään myös ruotuvaivaiset, jotka aiemmissa rippikirjoissa on merkitty löysän vaimoksi ja itselliseksi.⁶³ Erilaisia palveluammatteihin liittyviä ammatteja tai sukulaisuuksia löytyi seitsemän kappaletta. Inkilässä kuoli vaihdemiehen teini-ikäinen tytär, Sairalassa kuoli jarrumiehen pieni poika ja ratavartijan poika. Tietävälässä kuoli asioitsijanpoika, Rätykylässä suutarinpoika, Sairalassa kauppiaan poika ja Hauhialassa kauppiaan tytär. Jalostusammatteihin viitattiin kahden vainajan merkinnöissä: Inkilän sahalla kuoli työmiehen pieni poika ja Rätykylässä kuoli suutarin poika. Vuoden 1900 vainajista kuusitoista haudattiin kastamatta. Heille ei ole merkitty nimeä eikä isän tai äidin ammattia.

Kuva 9. Kirvussa vuonna 1900 kuolleiden elinkeinot.

Lähde: Kirvun kuolleet ja haudatut 1900.

⁶¹ Paappa ja Ropponen 1992, s. 128.

⁶² Paappa ja Ropponen 1992, s. 109.

⁶³ Katiha, Kirvun seurakunnan Syntyneiden ja kastettujen luettelot 1890–1899 (sisältää Kuolleet ja haudatut 1900); Kirvun rippikirja 1851–1860, s.123; Kirvun rippikirja 1881–1891, s.51.

Kuolleiden ja haudattujen luettelon perusteella vuonna 1900 yhä lähes 95 % kirvulaisista sai elantonsa maataloudesta. Muutos on vain noin kolme prosenttiyksikköä. Eero Paappa on laskenut maatalousväestön osuuden vuoden 1900 henkikirjoista, ja hän päätyi 94,3 prosenttiin. Säätyläisten osuus oli 1,7 %, käsityöläisten osuus 1,1 % ja työväestön osuus 2,2 %.⁶⁴

Taulukko 1. Kirvun ammatissa toimiva väestö vuosina 1880, 1890 ja 1900.

	1880	1890	1900
maa- ja metsätalous	94 %	93 %	62 %
teollisuus ja käsityö	3 %	2 %	6 %
rakennustoiminta	0 %	1 %	0 %
kauppa	0 %	1 %	1 %
liikenne	0 %	0 %	1 %
palvelukset	2 %	3 %	3 %
sekatyömiehet	0 %	0 %	26 %
elinkeino tuntematon	0 %	1 %	1 %
yhteensä	100 %	100 %	100 %

Lähde: Tilastokeskus 1979 s.311.

Taulukossa 1 on esitetty ammatissa toimivan väestön jakautumista Kirvussa vuosina 1880, 1890 ja 1900. Maa- ja metsätaloudessa toimiva väestön absoluuttinen määrä on puolittunut kahdessakymmenessä vuodessa ja suhteellinen osuus on tippunut 94 prosentista 62 prosenttiin. Rakennustoiminnassa tapahtui mielenkiintoinen nousu vuoden 1890 tilanteessa.⁶⁵ Tähän on todennäköisesti vaikuttanut radan ja asemien rakentaminen. Tavallisten asuintalojen rakentamiseen varmasti harvemmin tarvittiin ammattirakentajia. Vuosien 1890–1899 rippikirjasta löytyy Seinäjoella vuonna 1843 syntynyt rakennusmestari, entinen inspehtori Johan Märten Dahlin, joka saapui Kirvuun vaimonsa Henrikan kanssa vuonna 1890 ja muutti pois vuonna 1896. Johan ehti urallaan asua Helsingissä, Keuruulla ja Viipurissa. Kaikki mainitut ovat radanvarren pitäjiä.⁶⁶ Liikenteessä työskennelleiden määrä on noussut nollost

⁶⁴ Paappa ja Ropponen 1992, s. 32.

⁶⁵ Tilastokeskus 1979, s.311.

⁶⁶ Katiha (Kirvun rippikirja 1890–1899, s.5, Kirvu muuttaneiden luettelo 1896, Kirvu muuttaneiden luettelo 1890 s.3, Viipurin tuomiokirkkoseurakunta muuttaneiden luettelo 1880).

yhdeksääntoista. Kirvulaiset ovat kyllä jo ennen rautatietä olleet kuuluisia rahdinajajia, mutta heidän pääasiallinen elinkeinonsa on ollut maataloudessa. Samoin sekatyömiehet ovat tulleet uutena ryhmänä vuoden 1900 lukuihin. Käytännössä sekatyömiehet ovat maaseudun tilatonta väestöä. Tilatonta väestöä on ollut myös vuosina 1880 ja 1890, mutta heidät on laskettua maa- ja metsätalouden työvoimaksi.

4. Johtopäätökset

Vuonna 1865 Kirvu oli täysin maatalousvaltainen kunta. Lait rajoittivat sekä käsityöammatteja että teollisuutta. Kotona valmistettiin vaatteita ja muita tarve-esineitä. Rahaa ei juuri käytetty. Rahdinajo tarjosi lisätienistiä kirvulaisille, ja samalla nähtiin ja opittiin myös monia uusia tapoja ja konsteja. Vielä vuonna 1880 kirvulaisesta työväestöstä 94 prosenttia sai elantonsa maataloudesta. Vuonna 1868 keisari vapautti elinkeinonharjoittamisen. Pitäjänsuutari, pitäjänräättäli ja pitäjänseppä korvautuivat Kirvussa lukuisilla suutareilla, räättäleillä ja sepillä. Vuonna 1900 kirvulaisesta työvoimasta enää 62 prosenttia työskenteli maa- ja metsätaloudessa ja 26 prosenttia työvoimasta työskenteli sekatyömiehinä. Kuusi prosenttia työvoimasta työskenteli teollisuudessa tai käsityöissä.

Nälkävuodet 1860-luvun lopulla tyrehdyttivät väestönkasvun muutamaksi vuodeksi. Muuten koko tarkastelujakso oli väestönkasvun aikaa. Syynä ei ollut muuttovoitto tai syntyvyyden lisääntyminen, vaan eliniän piteneminen. Kirvu ei ole kuuluisa suurista hedelmällisistä peltoaukeista, päinvastoin. Kasvava väestö tarvitsi ruokaa. Parhaat maat oli kuitenkin jo aiemmin otettu viljelykäyttöön. Nälkä ja viljelyskelpoisen maan puute edesauttoivat jalostus- ja palvelualoille siirtymistä. Samanaikaisesti yhteiskunnassa tapahtui muutos luontaistaloudesta rahatalouteen. Uusia ammattinimikkeitä ilmestyi kirkonkirjoihin.

Kirvuun perustettiin 1800-luvun lopussa ensimmäiset meijerit. Myllyjä ja pieniä vesisahoja oli ollut jo ennenkin. Samoin nahkatehdas löytyi ja kalkkia louhittiin. Näitä yrityksiä ei voi luokitella teollisiksi, mutta ne kertovat työnjaon kehittymisestä. Neuvoja maatalouden

tehostamiseen ja uusien elinkeinojen syntyyn saatiin kunnan ulkopuolelta. Maanviljelysseura ja maamiesseura neuvoivat maataloudessa. Lehtiäkin luettiin sekä Pietarissa ja Viipurissa käytiin. Kirvulaiset tarttuivat uusiin mahdollisuuksiin.

Kirvussa ei ollut varakkaita suurmaanomistajia tai perijöitä, jotka olisivat voineet rahoittaa suuria teollisia hankkeita. Niinpä pääoma tulikin viipurilaisilta. Kirvuun perustettiin 1800-luvun lopussa kaksi teollista laitosta: M. Alfthanin huopatehdas perustettiin Ovaskankosken ääreen. Alfthan on suurliikemiehen perillinen, voimistelunopettaja ja myöhemmin lehtori, joka jatkoi koko ajan opettajantyötään ja hoiteli asioitaan Viipurista käsin. Carl Boreniuksen Inkilän saha perustettiin Inkilään. Inkilän sahan sijainti ei ollut sattumaa. Kirvusta puuttui saha, ja Kirvuun oltiin rakentamassa rautatietä. Borenius oli puukaupan konkari ja ammattilainen.

Elinkeinorakenteen rikastumiseen on kaksi selkeää syytä: vuoden 1868 elinkeinoasetus sekä Karjalan radan rakentaminen Kirvuun. Rautatien rakentaminen toi Kirvuun uusia ihmisiä ja ammatteja. Rautatien, rautatiesiltojen ja asemien rakentajat nostivat hetkellisesti esimerkiksi rakentajien määrää. Rautatie tarjosi työtä muun muassa vaihdemiehelle, koneenkuljettajalle, kirjurille, asemamiehelle ja telegrafistille. Ilman rataa Kirvu olisi jäänyt kehityksestä.

Sanomalehdet ja juhlapuheet radan avajaisissa kertoivat kansallisesta heräämisestä. Projektin tehtävä oli yhdistää koko Suomi ja nostaa takapajuinen Karjala muun Suomen tasolle niin liikenteen, elinkeinojen, koulutuksen kuin muunkin hyvinvoinnin tasolla. Rautatien rakentaminen oli Karjalan kehittämisen keinovalikossa tärkeimpänä. Vaikka ajatus oli kaunis ja toteutus onnistunut, juhlapuhujien sanoista loisti se, kuinka Karjalan eliitti asetti itsensä tavallisen kansan yläpuolelle.

Kahden pienen tehtaan ilmestyminen oli pienen kunnan mittakaavassa iso ja merkittävä asia. Vaikka Inkilän saha ja Alfthanin huopatehdas työllistivät vuonna 1900 vain 70 ihmistä, nämä tehtaat olivat esikuvina muille sahoille ja huopatehtaille, joita Kirvuun perustettiin 1900-luvun alussa.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I Arkistolähteet

Karjala-tietokantahaku v2019-11-05. (Katiha.) <https://katiha.xamk.fi/>

Kirvun seurakunnan arkisto (KsrkA).

Pää ja rippikirjat. http://digihakemisto.appspot.com/index_sarja?sartun=134914.KA&atun=223433.KA&amnimeke=Kirvun+seurakunnan+arkisto&sarnimi=P%C3%A4+ja+rippikirjat . Viitattu 31.12.2020.

Seurakuntaan muuttaneiden luettelot 1868–1889.
http://digihakemisto.appspot.com/index_ay?amnimeke=Kirvun+seurakunnan+arkisto&sarnimi=Seurakuntaan+muuttaneiden+luettelot&aynimi=Seurakuntaan+muuttaneiden+luettelot+1866-1889+%28I+Ba%3A1%29&ay=714567&sartun=134917.KA&atun=223433.KA&ay2=75957. Viitattu 31.12.2020.

Rippikirjat 1890–1899 (I Aa:22, Tilattomat, Venäjällä olevat, tilattomien lastenkirja 1890–1899), jakso 5, sivu 5: D; Kansallisarkisto:
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=2579789> /. Viitattu 31.12.2020.

Syntyneiden ja kastettujen luettelot 1841–1889 (I C:4), jakso 465;
Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=12577296> /. Viitattu 31.12.2020.

Syntyneiden ja kastettujen luettelot 1841–1889 (I C:4), jakso 448: 1865;
Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=12577279> /. Viitattu 31.12.2020.

Syntyneiden ja kastettujen luettelot 1841–1889 (I C:4), jakso 449: 1865;
Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=12577280> /. Viitattu 31.12.2020.

Syntyneiden ja kastettujen luettelot 1890–1899 (I C:5), jakso 466: 1900;
Sisältää kuolleiden ja haudattujen luettelon 1900. Kansallisarkisto:
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=3351592> /. Viitattu 31.12.2020.

Kuolleiden ja haudattujen luettelot 1910–1926 (I F:1), jakso 71: 1919–1920;
Kansallisarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=3354326> /. Viitattu 31.12.2020.

II Painetut lähteet

1. Lähdejulkaisut

Kotimaisten kielten keskus (Kotus), <https://www.kotus.fi/palvelut/arkistot> .

Elinkeinoasetus 1868. Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus kaupasta ja elinkeinoista Suomen Suuriruhtinaanmaassa.

Kansalliskirjaston Doria-julkaisuarkisto. <https://www.doria.fi/> .

SVT 1868. Suomenmaan virallinen tilasto. II. Yhteenveto Kuvernöörien viisivuotis-kertomuksista vuosilta 1861–1865. Keisarillisen senaatin kirjapaino: Helsinki, 1868.

SVT VI:1. Suomenmaan virallinen tilasto. VI. Väkiluvun-tilastoa. Ensimmäinen vihko. Suomen Väestö Joulukuun 31 p. 1865. Helsinki: Keisarillisen senaatin kirjapaino, 1870.

SVT 1875. Suomenmaan virallinen tilasto. II Katsaus Suomen taloudelliseen tilaan 1866–1870. Helsinki: Keisarillisen senaatin kirjapaino, 1875.

SVT 1906. Suomen tilastollinen vuosikirja 1906. Tilastollinen päätoimisto. Helsinki: Keisarillisen senaatin kirjapaino, 1906.

SVT Väestö 1999: 8. Mauri Nieminen. Tilastotietoja 250 vuotta. Katsaus väestötilaston historiaan vuosina 1749–1999. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus. Väestön elinkeino. Tilastollisia tiedonantoja N:o 63. Helsinki, 1979.

Lindh, Erik. Släktbok. Svenska litteratursällskapet i Finland: Helsinki, 1941.

2. Lehdistö

Kyläkirjaston kuvalehti.

Uusi Suometar.

Wuoksi.

3. Kartat

Fr. Polén & Co. Karta öfver Finland (Sektionen E4) Helsinki 1868. Ferd. Tilgmann hth.

Fr. Polén & Co. Karta öfver Finland (Sektionen F4) Helsinki 1864. Ferd. Tilgmann hth.

Inberg, Isak Johan. Suomen suuriruhtinaanmaan kartta. Helsinki: Osakeyhtiö F. Tilgmann, 1908.

Inberg, Isak Johan. Suomen suuriruhtinaanmaan kartta. Helsinki: Kivipaino-yhtiö, 1875.

Kartta Suomen rautateistä vuoden 1917-vuoden lopulla. S.n. Helsinki, 1920.

III KIRJALLISUUS

Haapala, Pertti et al., *Suomen rakennehistoria: näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*. Vastapaino: Tampere, 2018.

Helsingin yliopisto, *Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899*, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/1853-1899/henkilo.php?id=18449> . Luettu 29.12.2020.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, *Karjala-tietokanta*, <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/karjala-tietokanta/> . Luettu 18.1.2020.

Kansallisarkisto. Arkistojen portti. Teema: Irtolaisuus, http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Teema:_Irtolaisuus . 28.11.2018

Kansallisarkisto. Arkistojen Portti. Evankelis-luterilaiset seurakunnat, http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Evankelis-luterilaiset_seurakunnat#V.C3.A4est.C3.B6kirjanpito_evankelis-luterilaisissa_seurakunnissa . Luettu 17.4.2021.

Karjalan N:o 13 –1971, Liite (15), *Pitäjä pitäjältä. Kirvu*, <https://www.luovutettukarjala.fi/pitajat/pitajaliitteet/kirvu.pdf> . Luettu 12.2.2021.

Karjalanliitto, *Vuoksenlaakson Ruhr*, https://www.karjalanliitto.fi/media/jasenyhteisot/jaaski-seura-ry/historiataulut/paneelit_1015_5_small.pdf . Luettu 14.10.2020.

Kirvu museo, *Kirvu –huopatehtaiden pitäjä*, <http://www.kirvu.fi/liitteet/47.pdf> . Luettu 12.2.2021.

Auvo Kostiainen, Tourism and political change in Northern European borderlands: the Karelian Isthmus, c. 1870–1940, *Journal of Tourism History*, 3:2 (2011), 129–145, DOI: 10.1080/1755182X.2011.598655 .

Koponen Juhani ja Saaritsa Sakari (toim.), *Nälkämaasta hyvinvointivaltioksi. Suomi kehityksen kiinniottajana*. Helsinki: Gaudeamus, 2019.

Kotivuori, Yrjö, *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Fredrik Alfthan*. Helsingin yliopisto: Helsinki, 2005. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=16597>. Luettu 28.12.2020.

Linnilä Kai (toim.) ja Turpeinen Oiva, *Pietarin rata*. Tammi: Helsinki, 2004.

Möttönen, Tuomas; Hoffman, Kari ja Henttinen, Annastiina, Luovutetun Karjalan taloudesta ja elinkeinoista 1500-luvulta 1900-luvulle. Teoksessa Möttönen, Tuomas (toim.), *Liikemiehiä ja hyväntekijöitä. Luovutetun Karjalan talousvaikuttajat*. Otava: Helsinki, 2019.

Nokki, Janne, *Tulli Karjalassa: salakuljetusta ja tullivalvontaa Karjalan kannaksella*. Tulli: Helsinki, 2017.

Paappa, Eero ja Ropponen, Jari, *Jääsken kihlakunnan historia III, 1860–1980*. Jääsken kihlakunnan historiatoimikunta: Pieksämäki, 1992.

Rajala, Juha, Kurittajia ja puukkosankareita. *Väkivalta ja sen kontrollointi Kannaksen rajaseudulla 1885–1917*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2004.

Tilastokeskus, Tilasto-oppaat, *Suomen tilastojen historia. 1. Autonomian aika*.

<https://guides.stat.fi/suomentilastojenhistoria/autonomianaika> . Luettu 18.1.2020.

Voutilainen, Miikka, *Poverty, Inequality and the Finnish 1860s Famine*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 2016.

Wartiovaara, Kirsti. Elinkeinorakenteen muutoksista Suomessa. *Finnish Yearbook of Population Research*, 10, 128–148. 1968. <https://doi.org/10.23979/fypr.44660>.

Ylönen, Aulikki. *Kirvun kirja*. Helisevä -säätio: Helsinki, 1954.